

Sosyal Çalışma Disiplininin Epistemolojik Temelleri Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme

Fatih KUCUR

ORCID: 0000-0001-5329-9905*

Enver MENGÜ**

ORCID: 0000-0001-6871-688X

DOI: 10.54752/ct.1097175

Öz: İnsanın iyilik halini geliştirme hedefi doğrultusunda birey, aile, grup ve toplum düzeyinde müdahale yöntemleriyle profesyonel bir çalışma yürütmeyi ifade eden sosyal çalışma, 19. yüzyılın ikinci yarısında doğmuştur. Daha önceleri dini kurumlar veya gönüllü insanlar tarafından yürütülen bu çalışmalar, dönemin bilimsel gelişmelerinin ışığında sistematik ve profesyonel bir görünüm kazanmıştır. Aynı zamanda bu bilimsel yapı, yine aynı dönemde doğa bilimleri ile sosyal bilimler arasında yaşanan ontolojik ve epistemolojik gerilimleri de içermektedir. Bu çalışma kapsamında da doğa bilimleri ile sosyal bilimler arasında görünen ve bilimsel önermelerin pozitif veya normatif içeriği üzerine olan epistemolojik tartışma, uygulamalı bir sosyal bilim olarak sosyal çalışma disiplini açısından ele alınacaktır. Bu amaç doğrultusunda betimleyici bir yaklaşımla literatüre dayanarak yapılan bu çalışmada sosyal çalışma disiplininin pozitif görünüm içinde esasında bir normatifik içerdiği; bilginin niteliği, mesleki yapı, mesleki uygulama ve sosyal değişim odaklarından hareketle ortaya konulacaktır. Anahtar Kelimeler: Sosyal çalışma, sosyal hizmet, sosyal bilim, doğa bilimleri, pozitif bilgi, normatif bilgi.

A Critical Evaluation of the Epistemological Foundations of the Social Work Discipline

Abstract: The social work, which expresses professional work with intervention methods at the level of the individual, family, group and

* Dr. Öğr. Üyesi İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü-fatih.kucur@istanbul.edu.tr

** Öğr. Gör. İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü-envermengü@gmail.com

Kucur, F. ve Mengü, E. (2022), "Sosyal Çalışma Disiplininin Epistemolojik Temelleri Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme" C.2, S.73. s.1105-1122.

society, towards the aim of improving the well-being of people, was born in the second half of the 19th century. These studies, which were previously carried out by religious institutions or volunteer philanthropists, gained a systematic and professional appearance beside of the scientific developments of the period. At the same time, this scientific structure includes ontological and epistemological contention between natural sciences and social sciences in the same period. In the content of this study, the epistemological debate between natural sciences and social sciences on the positive or normative content of scientific propositions will be discussed in terms of social work discipline as an applied social science. For this purpose, in this study, which is based on the literature with a descriptive approach, the nature of the knowledge that the social work discipline actually contains a normativity in a positive outlook will be revealed from the focus of professional structure, professional practice and social change.

Keywords: Social work, social science, natural science, positive knowledge, normative knowledge.

Giriş

Toplum halinde yaşama serüveni boyunca insanlar çeşitli sorunlarla karşılaşmışlar ve baş edebilmek için de dönemin yapısına göre bazı destek sistemlerine başvurmuşlardır. Bu tarihsel süreçte aile, akraba, komşu ve dini kurumlar öteden beri insanlar için destek sunan toplumsal yapılar olmuştur. Ancak Sanayi Devrimi olarak isimlendirilen ve 19. yüzyılın ikinci yarısında önce İngiltere, daha sonra da ABD’de yaşanan bir anlamda toplumsal alt üst oluş hali, mevcut baş etme mekanizmalarını yetersiz kılmıştır (Tomanbay, 2017: 14). Sorunlar büyümenin yanında daha da karmaşıklaşmış ve bu durum mevcut hayırseverlik çalışmalarının sistemleştirilmesini gündeme getirmiştir. Bunun üzerine çalışmaların sistemli bir eğitim sürecine taşınması amacıyla ilk olarak 1899 yılında Amsterdam’da açılan mesleki eğitim okulu, sosyal çalışma mesleğinin de miladı olmuştur (Türkmen, 2015: 42).

Sosyal çalışmanın klasikleşen doğuş hikayesinde kapitalizmin ortaya çıkardığı olumsuz etkilere ve üstesinden gelinmesi zor boyuta erişen toplumsal sorunlara vurgu yapılmaktadır. Ancak diğer yandan sosyal çalışmanın doğuşu ile bilimsel gelişmelerin disiplinleri yeniden biçimlendirdiği tarihsel dönemin örtüştüğü de görülmektedir. Nitekim sosyal çalışmayı da kapsayan sosyal bilimlerin 19. yüzyılda kendisini doğa bilimlerine göre konumlandığı ve hatta doğa bilimlerinin tahakkümü altında doğduğu anlaşılmaktadır. Öyle ki 19. yüzyılda bu etki, dili de değiştirmiş ve bilim diye ifade edilen şey artık sadece doğa bilimleri olmuştur (Gulbenkian Komisyonu, 2009: 14). Sosyal bilim için ifade edilen sistemli ve

dünyevi bilgi de esasında doğa bilimlerinin kendini gerçekleştirirken genel olarak bilimsel söylemin teolojiden ayrılarak kazandığı dünyevi kimliği yansıtmaktadır (Gordon, 2013: 46).

20. yüzyıla gelindiğinde ise artan kültür çalışmaları büyük oranda sosyal bilimin yeniden yapılanmasına neden olmuştur. Özellikle modernleşme teorisi üzerinden yürütülen tartışmalar, esasında bu teorinin ne ölçüde kültürel merkezli bir nitelik taşıdığını ve Avrupalı olmayan kültürleri değersizleştirdiğini ortaya koymuştur (Keating, 2015: 133). Bu bağlamda artan kültür araştırmaları da bir dönem doğa bilimlerinin iddialarının doğa ve sosyal bilim arasındaki ayrımı ortadan kaldırmasına benzer şekilde sosyal bilim ile insan bilimleri arasındaki alan ayrımını yıkmıştır. Bugün gelinen noktada disiplinlerin birbirine yakınlaşmasının güçlü etkisiyle doğa, insan ve sosyal bilim arasında derin bir ayrımın kalmadığı söylenebilir (Gulbenkian Komisyonu, 2009: 66-67).

Uygulamalı bir sosyal bilim olan sosyal çalışma, son dönemde gelişimini hızlandırmıştır ancak sosyal bilimin tarihsel seyrinde görünen gelişmelerle yüzleşememiştir. Nitekim geleneksel paradigmasına duyulan aşırı güven ve reforma kapalılık nedeniyle sosyal çalışma disiplininde bütünsel bilgi zemininin gelişimi zayıf kalmaktadır (Bell, 2012: 408). Bunun yanında ağırlıklı yapılan tercüme çalışmalarının ise kültürel zemini kritik önem taşıyan sosyal çalışma disiplininin gelişimini hızlandırmak yerine halihazırdaki karmaşayı daha da ileriye taşıdığı görülmektedir. Bu sebeple sosyal çalışmanın ontolojik ve epistemolojik gelişimine de mesleki gelişimi kadar özen gösterilmesi önem taşımaktadır. Bu bağlamda çalışmamızda bir disiplin olma boyutuyla sosyal çalışmanın temel bir tartışma zemini olan bilimsel niteliği irdelenecektir. Bu hedef doğrultusunda öncelikle uygulamalı bir sosyal bilim olarak sosyal çalışma ele alınacak, ardından sosyal bilimin içine doğduğu tarihsel süreç aktarılacak ve son olarak da bu tarihsel süreç ışığında sosyal çalışmanın ilgili tartışma zemininde epistemolojik bir sorgulaması yapılacaktır.

Sosyal Çalışmanın Tanımı

“Sosyal çalışma; sosyal değişimi ve gelişimi, sosyal bütünleşmeyi, insanların güçlendirilmesini ve özgürleşmelerini destekleyen uygulama temelli bir meslek ve akademik disiplindir. Sosyal çalışma, sosyal adalet, insan hakları, ortak sorumluluk ve farklılıklara saygı ilkelerini merkeze alır. Sosyal çalışma teorileri, beşeri bilimler, sosyal bilimler ve yerel bilgi ile desteklenen sosyal çalışma, yaşam zorluklarıyla mücadele etmek ve iyilik halini geliştirmek için insanlarla ve yapılarla çalışır. Sosyal çalışmanın bu tanımı ulusal ve/veya bölgesel düzeylerde geliştirilebilir.” (IFSW, 2014).

Sosyal çalışmanın İngilizce olan social work isimlendirmesi Jeffrey Brackett (1860-1949)'e aittir. Bu isimlendirmeyi yaparken Brackett, social kelimesiyle insanın

ilişkilerini betimlemeyi, work kelimesi ile de mesleğin hazırlıksız yapılamayacağını ve bir eğitim süreci gerektirdiğini vurgulamayı amaçlamıştır (Sheafor ve Horejsi, 2016: 21-22). Mesleğin Türkiye’de tanımlanması ise sosyal hizmet ve sosyal çalışma arasında bir tartışma zemini oluşturmaktadır. Çünkü Kongar (1972: 35-36)’a göre, aslen ismi sosyal çalışma olan mesleğe sosyal hizmet denmesi, alan ile mesleği özdeşleştirmekte ve bu durum da ya alanın daralması ya da mesleğin genişlemesi yönüyle bir sınır karmaşasına yol açmaktadır. Benzer şekilde Tomanbay (2014: 105-107) da sosyal hizmet kavramsallaştırması ile mesleğin ve alanın tanımlanmasının hatalı olduğunu, doğru kullanımın sosyal çalışma olduğunu savunmaktadır. Duyan’a göreyse bir dayanışma mesleği olan sosyal hizmet için “çalışma” sözcüğü mesleğin yardım etme niteliğini karşılayamamaktadır. Ayrıca bu tartışma sosyal hizmet kavramsallaştırmasının kullanımında oluşan geleneksel birikime de zarar vermektedir (Duyan, 2019: 8-9). Türkiye’de mesleki uygulama zeminine bakıldığında ise sosyal hizmet, sosyal çalışmacılar ve sosyal çalışma görevlileri tarafından yürütülmektedir. Sosyal çalışmacı doğrudan üniversitelerin sosyal hizmet bölümü mezunlarını ifade ederken, sosyal çalışma görevlisi psikoloji, pdr ve sosyoloji bölümlerinden mezun olanları içermektedir. Buradan da anlaşılmaktadır ki sosyal hizmet, sosyal çalışma disiplininin dışında bir kapsama aittir. Bu anlam içeriği nedeniyle burada sosyal hizmet kavramı yerine sosyal çalışma kavramı tercih edilmiştir.

Sosyal çalışma, toplum içinde dezavantajlı konuma sahip olarak kabul edilen çocuk, engelli, bağımlı, yaşlı vb. savunmasız grupların iyilik hallerini geliştirme yönünde çaba gösteren insani mesleklerden birisidir. Bu gruplara dahil bireylerin zayıf olan kapasitelerini artırma hedefi doğrultusunda profesyonel bir meslek olma niteliği taşıyan sosyal çalışmanın, bireyle çalışmayı ifade eden mikro, aile ve gruplarla çalışmayı ifade eden mezzo, topluluklarla ve sosyal politikalarla çalışmayı ifade eden makro düzeyinde üç uygulama biçimi bulunmaktadır (Zastrow, 2016: 6-9). Bu bağlamda bireyle birlikte bireyin çevresiyle de çalışan ve bireyi kuşatan sistemlerin kesişme noktalarında çözümler arayan sosyal çalışma mesleği (Duyan, 2019: 20), beş temel amaç üzerine inşa edilmiştir. İlk olarak kişilerin problemlerle baş etmeleri için kapasitelerini geliştirmeyi, ikinci olarak insanlara kaynak sağlayacak sistemlerle buluşturmaya, üçüncü olarak bu sistemlerin etkinliğini özendirmeyi, dördüncü olarak sosyal politikaların gelişimini sağlamaya, beşinci olarak da insanın yanında toplumun da refahını özendirmeyi amaçlamaktadır (Zastrow, 2016: 18-19).

Sosyal çalışma mesleğini tanımlamada iki kavramın anahtar rolü bulunmaktadır: Sosyal işlevsellik ve sosyal adalet. İnsanın biyolojik ve psikolojik iyilik hali ne kadar yerinde olursa olsun tam iyilik hali diğer insanların eylemlerine de bağlıdır. Sosyal bir varlık olan insanın bağımlılık taşıyan bu karşılıklılığı sosyal işlevsellik kapı açmaktadır. Sosyal işlevsellik ise kişinin sosyal ihtiyaçları ve sosyal rolleri tarafından zaman zaman sekteye uğramaktadır. Sosyal çalışma mesleğini tanımlayıcı ikinci kavram olan sosyal adalet ise tüm insanların varlık olarak haysiyetinden ve değerinden doğan haklarının farkında olması ve desteklenmesi noktasında hükümetler gibi büyük organizasyonları da kapsayan bir değerdir. Bu

noktadan bakıldığında geleneksel olarak sosyal çalışma mesleği, toplumun dışlanmış ve savunmasız insanlarıyla daha fazla ilgilenmekte olsa da daha iyi toplumsal koşullar oluşturma mücadelesinde tüm insanlar sosyal çalışmanın kapsamına girmektedir (Sheafor ve Horejsi, 2016: 23-25).

İnsanların içerisinde yaşadıkları sosyal koşullar ve sosyal sorunlarla ilgilenen meslekler arasında sosyal çalışma mesleğini özgün kılan niteliği ise mesleki uygulamada yer verilen ihtiyaç, iyilik hali, işlevsellik, rol, kurum ve politika kavramlarının önünde yer alan sosyal vurgusudur. Bu sosyallik odağında sosyal çalışmacılardan beklenen şey müracaatçının dünyasını anlamanın yanında müracaatçının dünyasını da değiştirmedir. Nitekim sosyal çalışma disiplini için sosyal durum bir açıklama konusu olmanın ötesinde değiştirilmesi gereken de bir konudur (Kadushin ve Kadushin, 2019: 26-27). Buradan yaklaşımla söylenebilir ki sosyal çalışma uygulamasında sosyal çalışmacıların temelde 3 aktivitesi bulunmaktadır: Sosyal bakım, sosyal tedavi ve sosyal gelişim. Sosyal bakım müracaatçıların temel ihtiyaçlarının karşılanmasını, sosyal tedavi müracaatçıların zararlı düşünce ve davranışlarının değiştirilmesini, sosyal gelişim ise mevcut işlevlerini ileriye taşıyarak olası sorunları engellemeyi ifade etmektedir (Sheafor ve Horejsi, 2016: 24).

Disiplin Boyutuyla Sosyal Çalışma

Sosyal çalışma, uygulamalı bir meslek olmanın yanında akademik bir disiplin olma kimliği ile geniş bir zemini ifade etmektedir. İlk olarak hayırsever çalışmaların sistemleştirilme ihtiyacı üzerine vücut bulmuş olsa da bu programlarda verilecek olan eğitimin içeriği de sosyal çalışma disiplininin gelişmesine imkan tanımıştır. Akademik alanda sosyal çalışma mesleği konuşulmaya başladıktan kısa süre sonra Mary Ellen Richmond, yayınladığı *Social Diagnosis* (1917) adlı kitabıyla mesleğin bilimsel olarak yapılanmasında ve temellerinin inşa edilmesinde öncü tarihi figür olmuştur. Böylelikle sosyal çalışma mesleği vicdani, inançsal ve gönüllülük temelli yardım faaliyetlerinden sıyrılarak bilimsel bir içeriğe kavuşmuştur (Özdemir, 2018: 40).

Sosyal hizmet faaliyetlerinin sosyal çalışma disiplini temelinden tanımlanması ilk etapta etik ilkelerde kendisini görünür kılmıştır. Nitekim sosyal çalışma mesleğinin tarih sahnesine ilk çıktığı yıllarda, mesleğin etik ilkeleri yerine alkolik, yoksul, işsiz ve hasta olan müracaatçıların ahlaki karakterlerine ilişkin endişelerin dile getirildiği görülmüştür (Reamer, 2018: 13). Hayırsever organizasyonlardaki birikimin zamanla profesyonel bir çehre kazanmasıyla birlikte de bireylere, ailelere ve küçük gruplara yönelik doğrudan veya klinik hizmetler sağlanmaya başlamıştır. Zamanla da sosyal çalışmanın diğer bileşenleri olan sosyal eylem, toplumla çalışma, politika oluşturma ve sosyal gelişim unsurları bir araya gelmiştir (Hare, 2004: 411).

Sosyal çalışma disiplini tarihsel gelişim süreci içerisinde önemli odak değişimleri geçirmiştir. Hayırsever faaliyetleri sistemleştirme çabası ile başlayan

sosyal çalışma programları, 1920'lerde ağırlığı Freud tarafından geliştirilen ve insan davranışını daha çok iç koşullarına odaklanarak değerlendiren medikal model yaklaşımına vermişti (Zastrow, 2016: 15). 1960'lı yıllara gelindiğinde ise radikal sosyal çalışmanın gelişimiyle birlikte sosyo-politik bağlamın gözden kaçırıldığı yönündeki eleştiriler sosyal çalışmanın iç faktörlerin yanında dış faktörlerin de etkisini gözeten sistem yaklaşımına yakınlaşmasını sağlamıştı (Thompson, 2017: 170). Böylelikle radikal ve eleştirel teorinin güç kazanmasıyla birlikte sosyal çalışma bilgisi bireysel ve işlevsel odaktan kopmaksızın bütünleşmeye odaklanarak mesleki uygulamada toplumsal ve bireysel perspektifi sentezlemişti (Hatiboğlu, 2012: 10). Bugün gelinen noktada ise sosyal çalışma kişiye, sistemle arasındaki ilişkiye ve sistemlere odaklanarak sağaltım ile reformu bağdaştırmaktadır (Zastrow, 2016: 16).

Sosyal çalışma disiplininin yaslandığı bilgi temelinde sosyal çalışma uygulamasına biçim kazandıran bilgi kümesi 13 maddeden oluşmaktadır: İnsanın gelişimi, din ve tinsellik, sosyal süreçler ve kurumlar, grup ve örgüt dinamikler, sistemli sosyal çalışma süreci, kuramsal paradigmlar, müdahale yöntemleri, etik ve değerler, diyalektik akıl, bilgiyi kullanma, düşünümsel uygulama, düşünceler ve duygular, uygulamaya sadakat (Thompson, 2017: 84-113). Bu durum bir yandan mesleki uygulama alanının çok boyutluluğunu ortaya koyarken, diğer yandan sosyal çalışma disiplininin dayandığı epistemolojik zemini de açığa çıkarmaktadır. Bu noktada disiplinlerin bilimsel içerikleriyle tarih sahnesine çıktığı dönem, sosyal çalışma disiplininin bilimsel nitelik kazanma sürecini aydınlatması bakımından anlam taşımaktadır.

Disiplinlerin Tarihsel İnşa Süreci

Bilimsel bilginin ortaya çıkış süreci öncelikle bilgide otorite olma mücadelesini içermektedir. Bilim tarihinde ünlü anlatıların başında gelen Galileo ile kilise arasındaki dünyanın yuvarlaklığı tartışmasında da Galileo tarafından asıl savunulan şey, doğal olgularla ilgili fikir ayrılıklarında bir otoriteye müracaatın gerekmediği düşüncesi idi. Galileo bu söylemiyle doğru olana karar veren hiyerarşik bir yapıya işaret etmekteydi. Bilgideki mevcut otoriteye bir meydan okuma olan bu sembolik tavır, zamanla kilise ile devletin birbirinden ayrılma yolunu açacak bir harekete dönmüştü (Gordon, 2013: 43-45). Bilimsel bilginin bu anlamda ortaya çıkışı var olan kilise merkezli bilgi otoritesinin bilim merkezli yeni bir otoriteye dönüşmesini ifade etmekteydi. Böylelikle din adamlarının kutsal olana referansla tanımladıkları bilginin meşruiyeti, bilim adamları tarafından ampirik olma niteliğiyle sorgulanır olmaktadır.

Bilimsel görüşün iki temel varsayımı bulunmaktaydı. İlk varsayım, her şeyin bugünde var olduğu için gelecek ile geçmişini ayırmamıza gerek olmadığını ve bizim de Tanrı gibi kesin bilgiye ulaşabileceğimizi öne süren Newton modeliydi. İkinci varsayım ise madde ile akıl, doğa ile insan arasında köklü ayrımlar olduğunu öne süren Kartezyen düalizm idi (Gulbenkian Komisyonu, 2009: 12-13). Nesnel olan ile

öznel olanı birbirinden ayıran Kartezyen düalizm, bilimsel etkinlik için de nesnel alanı işaret ediyordu (Demir, 2009: 145). Nesnel alan bir yandan bilginin nesnel temelinin ifade ederken diğer yandan bilginin elde edileceği yöntemi de belirliyordu.

Bilimsel bilginin ortaya çıkış süreci kilise ile girdiği bilgi otoritesini öne çıkarırken, yükseliş süreci ise ilerleme düşüncesi ile yakından ilişkiliydi. Özellikle doğa bilimlerinin elde ettiği başarılar tarım ve sanayide önemli yenilikler sağlamış ve bu durum modern dönemde bir düşünme biçimi olarak ilerleme meselesini öne çıkarmıştı. Edebi, sanatsal ve felsefi eserlerin aşılması bir yana tekrarlanabileceği düşüncesi bile kabul edilmediği dönemde şiir ile anatomi arasında bir ayrım keşfedilmişti. Buna göre Virgil'i aşmak için kendisinden daha iyi bir şair olmak gerekse de Vesalius'u aşmak için kendisinden daha yetenekli olmak şart değildi, çünkü anatomideki birikimli bilgi niteliği modernlerin Antikleri aşabileceklerini gösteriyordu (Gordon, 2013: 178-179). Böylelikle sınanabilen bilginin birikimsel niteliği ilerleme düşüncesine güç kazandırırken ilerleme düşüncesi de bilimsel bilginin yükselişine ivme kazandırmıştı.

Önceleri gökyüzü mekaniğini inceleme peşinde olan ve bilim ile felsefe arasında bir ayrım gözetmeyen doğa bilimleri, deneysel çalışmaların bilimsel okuma biçiminde merkezi bir yer edinmeye başlamasıyla deneye konu olamayan önermeleri sebebiyle felsefeyi teoloji alanına itti. Bu ayrışmanın sonucunda ortaya çıkan disiplin yelpazesinde bir uçta matematikle birlikte fizik, kimya ve biyolojinin içinde yer aldığı doğa bilimleri; diğer uçta ise felsefeyle birlikte edebiyat, resim ve müzikolojinin içinde yer aldığı insan bilimleri bulunuyordu. Bu ikisi arasında konumlanan sosyal bilim ise sosyal gerçekliğin peşinde olan ve kendi tekniğiyle olayları betimlemeyi ifade eden idiografik ile yasa oluşturarak olayları açıklamayı ifade eden nomotetik olma niteliğiyle ikiye ayrılıyordu (Gulbenkian Komisyonu, 2009: 18). Sosyal bilimlerin toplumu açıklarken kullandığı evrensel değişkenlere öylesine güven duyuluyordu ki eğer toplumsal farklılık mevcutsa bunun evrensel değişkenlerle girilen düzensiz ilişkiden kaynaklandığı kabul ediliyordu (Keating, 2015: 132).

Bilim ile felsefe arasında yaşanan bu derin ayrışma sürecinin ardından bilimsel olanı ifade etmede felsefe alanından bazı itirazlar yükseldi. Öncelikle düşünce yasaları diye ifade edilen mantıksal ilkelerin isimlendirilmesinde bir yanılmanın olduğuna dikkat çeken bu itirazlar, yasalarla kastedilenin bizim bu yasalara uygun düşünme zorunluluğumuz değil, şeylerin bu yasalara uygun davranma zorunluluğu içerdiği yönündeydi (Russell, 2000: 67). Benzer şekilde sosyal yasalar diye ifade ettiğimiz şey de esasında sosyal gerçekliğin bilgisi olmanın yerine zihnimizin bu amaç doğrultusunda başvurduğu çözüm yollarından birisiydi (Weber, 2012: 107-108). Bu bağlamda bilimsel bilginin niteliği konusunda disiplinler arasındaki ayrışma, bilimselliğin yalnızca sınanabilme yönüyle pozitif olmakla sınırlı olmadığı, bunun yanında bilimsel bilgide salt pozitiflik bekleminin de bir yanılığı olduğu epistemolojik tartışmalarda bilimsel bilginin eleştirisini öne çıkarıyordu.

Bilimsel bilgede önermeleri sınanabildikleri için nesnel olarak temellendirilmek ancak deney ve gözleme uyumlu olan belli disiplinler için geçerli bir durumdu. Ancak 19. yüzyılda yaşanan bu ayrışma süreci tüm disiplinleri etkiledi. Özellikle 19. yüzyılda ayrı bir disiplin olarak sosyolojinin kurulmasıyla yakından ilişkili olarak (Bauböck, 2015: 62) ampirik olanla normatif olan arasındaki ayrışma, sosyal bilim disiplinlerinin konumlanmasında da etkin bir rol oynadı. Bu yaşanan gelişmeler sonrasında nomotetik kategoride yer alan sosyoloji, iktisat ve siyaset bilimi üçlüsü; tarih, antropoloji ve coğrafya karşısında temel sosyal bilim olarak konumlarını güçlendirdiler (Gulbenkian Komisyonu, 2009: 34). Bu etkinin sonucu olarak da 20. yüzyılın önemli bir bölümünde sosyal bilim, değer yargılarından arınmış ve salt nedensel analizlere dayanan kuramlar aradı (Della Porta ve Keating, 2015: 24).

Sosyal Bilimin Yeniden Konumlanması

Bilimsel bilginin doğa bilimlerindeki gelişmelere paralel olan yükselişi, Weber'in tarihsel duyunun uyanması diye ifade ettiği (Weber, 2012: 78) kültür çalışmalarıyla sekteye uğramıştı. Doğa biliminde suyun, bileşenleri olan hidrojenin ve oksijenin özelliklerini taşımadığı yönünde bir analogi kurulurken, sosyal bilimde bireyin toplum tarafından oluşurken toplumu da oluşturduğuna dikkat çekildi (Gordon, 2013: 71). Çünkü ampirik bir bilimde, araştırmacıya ne yapması gerektiği söylenmiyor olsa dahi araştırmacıda bilimsel argümanlarını etkileme eğiliminde olan değer yargıları bulunmaktaydı (Weber, 2012: 80-81) ve böyle bakıldığında en kesin önermelerin dahi kültürün bir ürünü olarak karşımıza çıktığı anlaşılıyordu.

Özellikle sosyal bilimler üzerine yeni bir etkide bulunan söz konusu kültürel çalışmalar, zamanla bilimi bütünlüklü olarak eleştiren belli hareketlere de ilham kaynağı oldu. Anti-bilim hareketi diye ifade edebileceğimiz bu karşı duruşun modern bilim ve teknolojinin sonuçları, doğu düşüncesi ve eleştirel teori şeklinde üç ana kaynağı bulunmaktaydı. İlk kaynak, modern bilim ve teknolojinin ürettiği sonuçlar üzerinden ya bilimin yanlış amaçlarla kullanan gücün elinde bulunduğunu ya da bilimin düşünce biçiminin dahi zarar ürettiğini savunuyordu. İkinci kaynak, Doğudaki farklı kültür ortamının yanında farklı bilim anlayışının da mevcut olduğuna dikkat çekiyordu. Üçüncü kaynak ise modern bilimin hem tarihsel olarak ortaya çıkışı hem de bugün kullanılan biçimiyle toplumsal çelişkilerin üretilmesinden bağımsız olmadığını ileri sürüyordu (Demir, 2009: 136-138).

Kültürel çalışmaların sosyal bilimi yeniden konumlandırmasını yalnızca kültürün gücüyle açıklamak yeterli olmayacaktır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan gelişmeler neticesinde Avrupa'nın dışındaki halkların tarih sahnesine yeniden dönmesi ve Batının siyasal egemenliğinin sona yaklaşmasıyla birlikte sosyal bilimin varsayımları sorgulanmaya ve sosyal bilim alanında yeni sesler duyulmaya başlamıştı (Gulbenkian Komisyonu, 2009: 38). "Kültürcü sapma" ile ifade edilen kültürel bakış, toplumları evrensel bir model ekseninde ele almayı sorgulayarak sosyal bilim alanında evrensel kuramlarla yapılan büyük anlatılardan

bağlamsallaştırılan açıklamalara doğru bir geri çekilme anlamına geliyordu (Keating, 2015: 133-134). Çünkü tarih sahnesine yeniden dönüşlerle birlikte Batının hakimiyetini kaybetmesinin ve dünyada güç dağılımlarının değişmesinin ardından sosyal bilimlerde kültürel yerel görüşlülük bağlamı öne çıkmıştır (Gulbenkian Komisyonu, 2009: 53). Böylelikle bilimsel bilgiye yönelik üretilen bu eleştiriler, bilginin tek bir form olarak kodlanma eğilimini ciddi anlamda sarsmıştır. Bu bağlamda özellikle 1990 sonrası dönemde pozitivizmin ciddi biçimde gözden düştüğü kabul edilmektedir (Gordon, 2013: 669). Çünkü doğa bilimleri ile sosyal bilimler arasında bilgi felsefesi ve bilginin elde edilme süreci açısından önemli bir ayrışma bulunmaktadır.

Bu anlamda sosyal bilimin normatif sorulardan kaçınmasını zorlaştıran önemli etkenler mevcuttur. İlk olarak sosyal bilim araştırmalarında, yalnızca çalışılan nesne veya bireyler için değil ayrıca toplum ve çevre için de yüzleştiği etik sorular bulunmaktadır. İkinci olarak sosyal bilim araştırmalarında, araştırmacı ile incelenen sosyal fenomen arasında sosyal bir ilişki gelişmiştir ve araştırmacıya yorumlama imkanı veren kategoriler de norm yükliüdür (Bauböck, 2015: 70-71). Doğa bilimleri ile sosyal bilimler arasında bilgi varsayımının 6 temel farklılığı bulunmaktadır. İlk olarak doğa bilimlerinde olguların tek biçimli görüntüleri nomolojik önermeye imkan verirken sosyal bilimlerde toplumsal olgular nomolojik önermeleri engelleyen bir çeşitlilik gösterirler. İkinci olarak doğa bilimlerindeki kontrollü deney imkanı sosyal bilimlerde son derece kısıtlıdır. Üçüncü olarak kısıtlı deney imkanı nedeniyle sosyal bilim doğa bilimi kadar hızlı ilerleme gösterememektedir. Dördüncü olarak doğa bilimlerinin karşısında sosyal bilimler değer yargıları ile daha yakın ilişki içinde uygulama gerçekleştirir. Beşinci olarak sosyal bilimlerin araştırma düzleminde yer alan insan davranışı, arka planda bilinçle ilgili meselelere tartışma açmaktadır. Son olarak da sosyal bilimler doğa bilimlerindeki gibi bütünü parçalara kolayca indirgeyebilme imkanından uzaktadır ve aynı insan farklı toplumsal ortamlarda birbirinden farklı davranışlar sergileyebilmektedir. Bu açıdan bakıldığında da pozitif söylemin kendilerine dayandırıldığı Saint-Simon'un ve Comte'ın 19. yüzyılda ortaya koydukları çalışmalarında dahi bu anlamda sınınamayan değer yargılarının ve spekülasyonların dolu olduğu görülmektedir (Gordon, 2013: 73-77).

Normatif olanla pozitif olan arasındaki gerilimin görünür olduğu başka bir tartışma zemini ise sosyal bilimlerdeki yaklaşımlardır. Son zamanlarda da ampirik araştırma ile normatif çalışmayı bir araya getirme çabaları görülmektedir ve bu değişim klasik çağ sosyal düşüncesine dönüşün bir temsili hükmündedir (Della Porta ve Keating, 2015: 53).

Sosyal Çalışma Disiplininde Normatiflik

Uygulamalı bir sosyal bilim olan sosyal çalışma disiplini, 19. yüzyılda bilimsel bilginin gelişim serüveni içinde sosyal bilimler ile benzer bir gelişim seyri

göstermiştir. Bu dönemde “pozitivist” çizgiyle gelişmiş sosyoloji, psikoloji ve antropoloji disiplinlerinin bilgilerini kullanan sosyal çalışma, bu disiplinlerin hüviyetiyle bir gelişim göstererek pozitivist yapıyı doğrudan içselleştirmiştir (Hatiboğlu, 2012: 4-5). Gelişim gösterdiği tarihsel dönemin şartlarını içermesi yönüyle de sosyal çalışma bir anlamda “modernitenin çocuğu” (Ahi vd., 2017: 8) olarak görülmektedir. Ancak sosyal bilim alanında ontolojik ve epistemolojik bir tartışma zeminini oluşturan “pozitif-normatif” yapı, sosyal bilim alanının bir bileşeni olarak sosyal çalışma disiplini için de söz konusudur. Bu bağlamda sosyal çalışma disiplini için bu tartışmanın dört odak üzerinden yürütülmesi mümkündür: Bilginin niteliği, mesleki yapı, mesleki uygulama ve sosyal değişim.

Sosyal çalışmanın normatif görünümü öncelikle odağına aldığı bilginin niteliğiyle ilişkili bir durumdur. Doğa bilimlerinin hakimiyeti altında 19. yüzyılda yaşanan önemli gelişme bilginin disiplinlere ayrışmasıyken bu bir yönüyle de gerçekliğin farklı bilgi kümesine ayrıştırılması anlamına geliyordu (Gulbenkian Komisyonu, 2009: 16). Bilim insanları bir önermenin bilimsel olarak nitelenmesi için deney ve gözlem ile sınanabilmesini yeter kıstas görürken, önermenin doğru veya yanlış olması ise başka bir mesele haline gelmişti. Deneye konu olan ve sınanabilen bilginin deneyim eşliğinde belli yasalar içermesi nomotetik söylemiyle nitelenirken, felsefenin bilgi diye ifade edilenin hata içerdiği yargısı idiografik olarak görülmektedir. Bu idiografik bakışa göre sağlamca inandığımız ve doğru olan şey bilgi, sağlamca inandığımız ve doğru olmayan şey hatayken eğer sağlamca inanmak söz konusu değilse ve bir şeyden türetilmişse onun adı “olasılıklı kanı”dır (Russell, 2000: 124). Bilgi diye düşünülen çoğu şey olasılıklı kanıyken, yapılan diğer bir hataysa bu kanının düzenli bir biçime sokulmasını da bilgi olarak kabul etmektir (Russell, 2000: 125). Başka bir yönüyle de bu ayrışmada önermelerin arasındaki dikkat çeken iç içeliktir. Çünkü pozitif olan tek bir meseleyi ifade ederken normatif olan ise hem ahlaki, hem estetik hem de etik olanı içeren karmaşık değer yargılarına işaret etmektedir (Gordon, 2013: 78). Bu anlamda disiplinler arası bir konumda bulunarak kendisinin belirlediği sorun alanı için diğer disiplinlerin bilgilerini kullanan sosyal çalışmanın (Hatiboğlu, 2012: 13), eklektik bilgi biçimini tercih ettiği anlaşılmaktadır. Bu durum her ne kadar mesleğin bir gereği olsa da disiplinlerin farklı bilgi temelleri birbiriyle belli çelişkiler içerebilmektedir. Bu yönüyle nomotetik nitelikli sosyolojinin yanında idiografik nitelikli felsefeden de gerekli bilgiyi aktarması, sosyal çalışmanın bilgi oluşturma sürecinde bilimlerin tasnifinde yapılan nomotetik ve idiografik ayrışmayı gözetmediği yönünde yorumlanabilmektedir. Nitekim pozitivistizmin kurduğu ikilikler ile öznellik ve bireylerin aktörlüğü ile ilgili varsayımları sosyal çalışma alanını temsil etmemektedir (Bell, 2012: 412).

Sosyal çalışma disiplininde normatiflik durumu ikinci olarak mesleki yapıda görünür olmaktadır. Sosyal çalışma değerden arınık ve nesnel bir etkinlik olmanın ötesinde insan hakları odağından ortaya çıkarılmış olan mesleki etik ilkeler içermektedir ve bu değerler merkezi bir konuma sahiptir (Ife, 2017: 19-20). Modern içeriğiyle sosyal çalışma mesleği, geleneksel yardım anlayışından etik boyutuyla

ayrışmaktadır. Bu etik boyut hak temelli yaklaşım inşa etmekte ve sosyal çalışma mesleğinde etik ilkeler içermektedir. Bu etik ilkeler ise tıpkı insan hakları gibi evrensel olmak durumundadır (Ahi vd., 2017: 9-10). Bu noktada insan hakları merkezli mesleki yapı insan hakları üzerine bir söylem içermektedir. Çünkü mevcut hukuki sistem Batı geleneğindeki pozitivistlikten etkilenmiş ve pozitivistliğin nesnel gibi “görünen” anlayışı da Aydınlanmanın mirası olan insan haklarına sinmiştir. Nitekim Evrensel İnsan Hakları Bildirgesinde görüldüğü gibi bir evrenselcilik içermektedir ve gerek insani nitelikler gerekse de kültürel arkaplanlar açısından geçerli evrensel ilkeleri ima etmektedir. Ancak Evrensel İnsan Hakları Bildirgesinin tartışabilmesi gerekmektedir. Çünkü hukuk, temelleri itibarı ile bilimsel değil değerlidir. Değer ise evrensellik baskısından uzaktır. İnsan hakları ise statik olmak yerine zaman içinde farklı kültürlerde ve farklı siyasi bağlamlarda farklılaşabilmektedir. Oysa ki mevcut biçimiyle Batılı siyasetin hakimiyeti görünmektedir (Ife, 2017: 22-23).

Bunun yanında sosyal çalışma mesleğini etkileyen faktörler arasında toplumsal değişim, sosyal refah politikaları ve sosyal refah ideolojisi öne çıkmaktadır. Sosyal çalışma mesleği ilk dönemlerinde refah devletinin politikalarına eşgüdümlü olarak sosyal-demokratik bir korumacılıkla bireyin refahını artırma çabasında olan bir meslektir (Duyan, 2019: 2). Sosyal çalışmanın uluslararası tanımında belirtilen üç ana amacı (güçlendirme, problem çözme ve sosyal değişim) esasında refahın nasıl sağlanacağına ilişkin farklı politik görüşlerle ilintilidir. Nitekim bu üçgen alanda güçlendirme görüşü bireysel ve sosyal gelişimin birlikteliğini savunduğu için Sosyal Demokrat, sosyal değişim görüşü karşılıklı destek ve işbirliğini öne çıkardığı için Sosyalist, problem çözme görüşü insanı desteklemekle birlikte özgür seçimine vurgu yaptığı için Liberal politik felsefeye dayanmaktadır (Payne, 2020: 37-40). Sosyal çalışmanın çekirdek değerlerinde politik bir yan bulunmaktadır. Bireye verilen değer ve kendi kararını vermesine olan saygı vurgusu Batılı kapitalizmin etkisini göstermektedir. Bilgilendirilmiş onam ve mahremiyet haklarına verilen güçlü önem de kapitalist toplumdaki bireysellik biçimini ortaya koymaktadır (Reamer, 2018: 62). Mesleki yapıda şekillendiren faktörlerin kültürelliği de sosyal çalışma disiplini ve mesleği için evrensellik iddiasını zayıflatan durum olmaktadır.

Sosyal çalışmanın mesleki yapısının yanında sosyal çalışma uygulaması da pozitif olma ile normatif olma arasındaki gerilimlerin sıklıkla görüldüğü diğer bir zemindir. Nitekim sosyal çalışma uygulamasında öne çıkan etik ikilemler, uygulamanın salt pozitif olamama anlamına gelebildiği gibi sosyal çalışma uygulaması için mekanik olmama durumu (Thompson, 2017: 83), sosyal çalışmacı olan özneyi uygulamaya çekmektedir. Sosyal çalışmacılardan beklenen şey yalnızca müracaatçının değil, aynı zamanda müracaatçının olumlu yönde gelişmelerini engelleyen çevresinin de değişimi için çalışmasıdır. Bu çevrenin bireysel, kültürel ve sosyal düzeyde içerdiği baskı uygulamalarıyla sosyal çalışmacılar mücadele etmektedir. Hatta bu baskının içinde sosyal çalışmacılar ile onları kuşatan kültürel

ve sosyal sistemlerin de norm ve kuralları yer almaktadır (Teater, 2019: 20-21). Sosyal çalışmanın gerçekleştirme çabasında olduğu değişim, bireyle sınırlı kalmamakta, çevresini de kapsamaktadır. Çünkü sosyal çalışma müdahalesi gerektiğinde sosyal kurumları, sosyal politikaları ve sosyal sistemleri değiştirme durumuyla karşı karşıya gelmektedir. Bu noktada sosyal çalışmacı sosyal planlama, sosyal araştırma ve dahi sosyal eylem çalışmalarında kendisini bulabilmektedir (Sheafor ve Horejsi, 2016: 25). Nitekim müracaatçı ile birlikte hareket etmek de var olan pozitif bilimin normatif bir biçime bürünmesi anlamına gelebilmektedir, kaldı ki sosyal çalışma uygulamasının bireye yön çizen ve topluma bir istikamet belirleyen çabası da son derece normatif niteliktedir.

Bunun yanında mesleki uygulamada sosyal çalışmanın etik değerleri de diğer bir normatif nitelik olarak dikkat çekmektedir. NASW tarafından da revize edilen etik kodlardaki hizmet, sosyal adalet, bireyin onuru ve değeri, insan ilişkilerinin önemi, dürüstlük ve yeterlilik değerleri sosyal çalışmanın etik ilkelerine içkindir. Sosyal çalışmaya içkin olan değerler sosyal çalışmanın görev yapısını, sosyal çalışmacının mesleki ilişkilerini, sosyal çalışmanın müdahale yöntemlerini ve etik ikilemlerin çözümünü doğrudan yönlendirmektedir (Reamer, 2018: 32). Etik tartışmaların ilişkili olduğu değer temeli, sosyal çalışmayı meslek haline getiren önemli bir bileşenidir (Thompson, 2017: 154). Zaten değere dayalı bir olgu olan etik, sosyal çalışmacıların değerlerini ve davranışlarının yönelimini belirlemektedir. Bu yüzden de sosyal çalışma mesleği diğer yardım meslekleri içinde değerlerin ve etüğin birleşimi nedeniyle eşsiz konumdadır (Segal vd. 2009: 18-19). Yardım odaklı meslekler içerisinde en değer temelli meslek sosyal çalışmadır. Çünkü sosyal adalet ve iyilik üzerine temellenmiştir. Bu temeller ise toplumun inanç sistemlerinden doğrudan etkilenmiştir. Bu yüzden de sosyal çalışmanın normatif bir meslek olduğunu söylemek mümkündür (Reamer, 2018: 21).

Son olarak da sosyal değişim hedefiyle sosyal çalışmanın gerek birey gerekse de toplum düzeyinde bir hedef oluşturması ve bu belirli forma yönelik çalışmasını gerektiren “sorun” okuması da normatiflik ekseninde önemli bir zemin teşkil etmektedir. Böylelikle sosyal çalışmanın birey ve grup içinde olduğu gibi sosyal kurumlar içindeki ilişkilerinde de sosyal değişimin oluşturulması sosyal çalışma mesleğinin birinci aktivitesi olan sosyal değişime genişlik kazandırmıştır (Hare, 2004: 411). Ancak kendiliğinden ortaya çıktığı sanılan sosyal politikanın sağlık, yoksulluk, sanayi mahkemeleri ile işçi bulma kurumları gibi somut sorunları da nihai kertede bir kültürün ürünüdür (Weber, 2012: 81-82). Nitekim bir sosyal politika sorununun salt teknik çözümlere dayalı olarak çözülmemesi de bu ayırt edici kültürel niteliğini göstermektedir. Sosyal çalışma müdahalelerini sosyal politikalar yönetmektedir ve sosyal politikalar da güncel sosyal, politik ve ekonomik şartlar altında biçimlenmektedir (Duyan, 2019: 10). Bu durumda da bir sorunun sosyo-ekonomik ve sosyo-politik bağlamı sebebiyle çözüm üretme yolunda toplumsal değerlerle yüklüdür ve her ülkenin kendi bağlamı içinde ele alınmasını gerektirmektedir (Hatiboğlu, 2012: 19). Buna göre de evrensel olmanın yerine

kültür çalışmalarında vurgulanan tekilcilik sosyal çalışma uygulaması için daha kritik bir önem taşımaktadır ve bu tekilcilik ciddi anlamda normatif bir vurgu içermektedir. Sosyal çalışma mesleğinin uygulama zemininde çözümlenmeye çalıştığı durumlar için alanda case kelimesinden tercüme edilen “vaka” sözcüğü kullanılmaktadır. Bir yandan vaka, kuramsal çerçeve ile ilişkilendirilerek belli genellenebilir bilgilere taşımaktayken diğer yandan özgünlüğü ile yerleşik uygulamalara bir itiraz da içerebilmektedir (Venesson, 2015: 275).

Benzer kültürel sosyal çalışmanın tanımında da kendisini ortaya koymaktadır. Nitekim dünya üzerinde mesleğin kabul görmüş iki örgütlenmesi olan Uluslararası Sosyal Hizmet Federasyonu (IFSW) ile Uluslararası Sosyal Hizmet Okulları Birliği tarafından yapılan sosyal çalışmanın tanımlanma sürecinde bir değişim görünmektedir. Bu tanımlamada yer alan insanların topluma adaptasyonlarına yardımcı olma vurgusu daha sonra yerini bireysel ve sosyal sorunların ortaya çıkardığı sonuçlara karşın insanların yaşamlarını destekleme vurgusuna bırakmıştır (Özdemir, 2018: 42). Sosyal çalışmayı tüm zamanlar ve tüm dünya için tanımlamak mümkün değildir. Çünkü uygulayıcıların, müracaatçıların ve toplumların kullanım biçimine göre değişkenlik göstermektedir. Bu yönü “görecelik” taşıdığı için eleştirilmektedir, ancak diğer taraftan değişim oluşturma iyimserliği içermektedir (Payne, 2020: 36). Sosyal çalışma mesleği, dayandığı politik ve kültürel temelleri nedeniyle, farklı toplumlarda değişik görünümde inşa edilmiştir. Nitekim İngiltere’de refah devleti politikalarının yasal hizmetlerini sağlayıcı, Latin Amerika’da mevcut bürokratik yapı da dahil olmak üzere aktivist bir hareketle toplumsal değişim oluşturma yönünde hak ve adalet savunucusu, ABD’de daha fazla özel uygulama alanlarında görünen ve bireyselliğin etkisi görünen tedavilerle müdahaleler geliştirici, geliştirmekte olan Güney ülkelerinde ise daha toplumcu bir yapıda olup topluluk gücünü artırmacı ve geliştirmeci, Kuzey Amerika’da sosyal çalışmacıları sahip olduğu yüksek mesleki niteliklerle dar ama kendilerine has bir çerçevede faaliyet göstermektedir. Sosyal çalışmanın bu yerelliği belli sorunlarla birlikte önemli yararlar da sağlamaktadır (Ife, 2017: 18-19).

Tarihsel olarak bakıldığında Türkiye’de sosyal çalışma, ABD’nin girişimlerinin bir neticesi olarak başlamıştır. Sosyal çalışmanın gerek taşınmasında gerekse de aktarılmasında ABD modelinin doğrudan etkisi dikkat çekmektedir. Nitekim 1940’lı yıllarda ABD’de yapılan sosyal çalışma yayınlarının Türkiye’de bu dönemde yani 1960’larda tercüme yoluyla öğrencilere aktarıldığı görülmektedir (Tomanbay, 2002: 59). Yetişen bu meslek elemanları birden fazla disiplinden bilgi almak durumundaydı. Çünkü insanın diğer insanlardan kendisini ayırtan özellikleri, insanı yaşamsal döngüsüyle ilişkili olarak kendisiyle farklılaştıran özellikleri ve dahi insanın içinde yaşadığı kültürel ortam nedeniyle ayırttığı özellikleri bulunuyordu (Tomanbay, 2017: 15). Bu sebeple de sınırları oldukça geniş ve keskin olmayan bu mesleğin evrensellik iddiası mesleğin donmasına ve işlevsizleşmesine sebep olmaktadır. Kaldı ki yerel unsurların hemen hemen tüm mesleklerde önemi vurgulanırken bu niteliği nedeniyle sosyal çalışma mesleğinin

evrensellik vurgusu mesleğin ortaya çıktığı koşullara yabancılaşmasıdır (Tomanbay, 2017: 16). Örneğin müracaatçı tanımlaması, doğrudan İngilizce'den tercüme edilmemiştir. Başka bir dile, oradan da Türkçe'ye taşınmıştır. Hatalı bir söylemdir çünkü mesleğin odağını ihtiyaç sahibinden başvuru yapana kaydırmakta ve başvuranlar ile mesleği sınırlandırmaktadır (Özdemir, 2018: 38).

Sonuç ve Tartışma

Önceleri hayırseverlik ve gönüllülük duygularıyla harekete geçen insanların eliyle çözülen sorunlar, Sanayi Devrimi sonrasında üstesinden gelinemeyecek düzeyde büyümüş ve karmaşıklaşmıştır. Sosyal çalışmanın öncelikle meslek temelinde yükselişi bu ihtiyaç üzerine olmuştur. Ancak sistemli bir eğitim sürecini ifade eden bu ihtiyaç, esasında sosyal çalışma disiplininin doğuşunda aktarılan hikayeyi eksik bırakmaktadır. Çünkü bilimsel gelişmelerin tüm disiplinleri etkilediği söz konusu tarihsel süreçte sosyal çalışma disiplini de etki altında kalmıştır. Bu noktadan hareketle söylenebilir ki doğa bilimlerinin pozitivist yapısının tahakkümü altında tüm sosyal bilim disiplinleri gibi sosyal çalışma disiplini de yapılandırılmıştır.

20. yüzyılın ikinci yarısında kültür çalışmalarının ve pozitivistliğe yönelik eleştirilerin etkisiyle sosyal bilimlerde evrensellik söylemi günden güne zayıflamıştır. Nitekim doğa bilimleri ile arasındaki ontolojik ve epistemolojik farklılıklar sosyal bilimleri farklı bir yapıya büründürmüştür. Doğa bilimleri gibi değerden arınık yöntem, nesnellik ve evrensellik vurguları yerine sosyal bilimlerin kendine has nitelikleri olduğu ve evrenselliğin bilgi tekelleri inşa ettiği savunulmuştur. Ancak sosyal çalışma disiplini söz konusu tartışmaların zayıf kaldığı, mesleğin tanımlanmasında bile uluslararası mesleki örgütlerin iradelerinin esas alındığı görülmektedir. Yapılan tercüme çalışmaların, sosyal çalışmanın kültür temelli yeniden yapılanması yerine bilgi tekeline dönen evrenselliğine katkı sağladığı anlaşılmaktadır. Bu noktadan hareketle sosyal bilim literatürü ışığında sosyal çalışma disiplini incelendiğinde, sosyal çalışmanın sıklıkla pozitivist bir kimlik taşıdığı vurgulansa da son derece normatif bir görünüm arz ettiği ortaya konulmuştur.

İlk olarak sosyal çalışma disiplini bilginin niteliği eklektik olduğu için ve sosyal durumu anlamaya yardımcı olacak her bilgi uygulamaya taşındığı için salt bir pozitiflik durumundan bahsedilememektedir. İkinci olarak mesleki yapısı nedeniyle sosyal çalışma, insan hakları temelli inşa edildiği ve bu haklara odaklı olarak tanımlanan etik ilkeler üzerine konumlandığı için normatiflik içermektedir. Üçüncü olarak mesleki uygulamada sosyal çalışmacıları zihinlerinde taşıdıkları kategoriler üzerinden müracaatçılara rota çizdikleri ve buna göre müdahaleler geliştirdikleri için mesleki uygulama açısından normatif kalmaktadırlar. Son olarak sosyal çalışmanın son yıllarda ağırlık kazanan sosyal değişim vurgusu da son derece normatif bir durum ortaya koymaktadır. Çünkü müracaatçının bulunduğu noktayla ilgili yapılan yorum neticesinde değişim kanaati oluşmakta ve müracaatçıyla birlikte varmaya

çalışılan hedefin de en iyi olduğu düşünülmektedir ki bu durum da içerisinde bir normatiflik barındırmaktadır.

Sosyal çalışmanın pozitif görünme çabası, esasında 19. yüzyılda doğa bilimleri karşısında sosyal bilimin içselleştirdiği zayıf kalma endişesinin bir yansımasıdır. Normatif değerlere odaklı bilgi üretmenin daha az bilimsel gösterdiği ise bu noktada pozitivist bir manipülasyon içermektedir. Oysa ki değerden arınıklık sosyal bilimlerde mümkün olmamanın yanında değere içkin olunması sosyal bilimi daha bilimsel kılabilmektedir. Çünkü evrensel bir bilim iddiası kültürel farklılıkları dikkate alan sosyal bilimleri ve dahi sosyal çalışma yaklaşımını dışlamaktadır. Bunun yerine sosyal çalışmanın bilgi-beceri-değer temelinden hareketle normatif görünümünü, değer yoksunu dünyaya bir değer kazandırma niteliği olarak da okumak mümkündür. Bu anlamda normatif ile pozitif arasındaki tartışmada bilimsel olanın niteliğini sorgulamak, meseleyi bir sonraki adımda bilimin nesnellik üzerinden inşa edilen otoritesini sorgulamaya taşımaktadır. Bu sorgulama ise kendisini bilimin “evrensel” otoritesinden güç alarak konumlandırılan her disiplinde olduğu gibi sosyal çalışma disiplini için de bir meydan okuma anlamına gelmektedir.

Beyan

Bizim çalışmamızda ilgili beyanlardan yalnızca “Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı” mevcuttur. Bu konuda da Dr. Öğr. Üyesi Fatih Kucur makalenin konusu, teorisi ve yazım incelemesi üzerine edindiği rolleri nedeniyle %75 katkı oranına sahiptir. Öğr. Gör. Enver Mengü ise makalenin taslak halinde yazılması, talep edilen doğrultuda düzenlenmesi ve yayın sürecine taşınması üzerine edindiği rolleri nedeniyle %25 katkı oranına sahiptir.

Söz konusu çalışma sürecinde herhangi kişi veya kurumla olası bir çıkar çatışması yaşanmamıştır. Bu beyanın sorumluluğunu da şahsım olarak üstleniyorum.

KAYNAKÇA:

- Ahi, Y., Şahin-Taşğın, N. Ve Tekin, U. (2017) “Neden Sosyal Hizmetleri Yeniden Düşünmek?”, Şahin-Taşğın, N., Tekin, U., & Ahi, Y. (der.) **Sosyal Hizmetlerde Güncel Tartışmalar** içinde, Ankara: Nika Yayınevi, 7-22.
- Barker, R. L. (1995). **The Social Work Dictionary**. NASW Press
- Bell, K. (2012). “Towards A Post-Conventional Philosophical Base for Social Work”, **British Journal of Social Work**, 42(3), 408-423.
- Della Porta, D. (2015). **Sosyal Bilimlerde Yaklaşımlar ve Metodolojiler**. İstanbul: Küre Yayınları.
- Demir, Ö. (2009). **Bilim Felsefesi**. İstanbul: Vadi Yayınları.
- Duyan, V. (2019). **Sosyal Hizmet: Temelleri, Yaklaşımları, Müdahale Yöntemleri**. Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği.
- Gordon, S. (2013). **Sosyal Bilimler Tarihi ve Felsefesi**. İstanbul: Küre Yayınları.
- Gulbenkian Komisyonu (2009). **Sosyal Bilimleri Açın**. İstanbul: Metis Yayınları.
- Hare, I. (2004). “Defining Social Work for the 21st Century: The International Federation of Social Workers' Revised Definition of Social Work”, **International Social Work**, 47(3), 407-424.
- Hatiboğlu, B. (2012). “Sosyal Bilimlerin Potansiyeli ve Sosyal Hizmet Umudu”, Cılga, İ. & Hatiboğlu, B. (der.) **Sosyal Bilimler ve Sosyal Hizmet** içinde, Ankara: SABEV Yayınları, 1-30.
- Ife, J. (2017). **İnsan Hakları ve Sosyal Hizmet**. Ankara: Nika Yayınları.
- IFSW (2014). Erişim adresi: <https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/>
- Kongar, E. (1972). **Sosyal Çalışmaya Giriş**. Ankara: Sosyal Bilimler Derneği Yayınları.
- Kadushin, A. ve Kadushin, G. (2019). **Sosyal Hizmet Görüşme Teknikleri**. (2. baskı) Ankara: Nika Yayınevi.
- NASW (2008). National Association of Social Workers. Erişim adresi: <https://www.socialworkers.org/News/Facts/Facts-About-the-NASW.aspx>.
- Özdemir, U. (2018), **Sosyal Hizmetin Ne’liği -Kavramlar, Tanımlar, Metodoloji- Sosyal Hizmete Giriş**, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Payne, M. (2020). **Modern Sosyal Hizmet Kuramı**. (çev. K. Karataş) Ankara: Nika Yayınevi.
- Reamer, F. G. (2018). **Sosyal Hizmet Etiği ve Değerleri**. (çev. H. Acar) Ankara: Nika Yayınevi.
- Richmond, M. E. (1917). **Social Diagnosis**. Russell Sage Foundation.
- Russell, B. (2000). **Felsefe Sorunları**. İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.

- Segal, E., Gerdes, K. ve Steiner, S. (2009). **An Introduction to the Profession of Social Work: Becoming a Change Agent**. Cengage Learning.
- Sheafor, B. W., Horejsi, C. R., ve Bilgen, A. (2016). **Sosyal Hizmet Uygulaması: Temel Teknikler ve İlkeler**. Ankara: Nika Yayınevi.
- Teater, B. (2019). **Sosyal Hizmet Kuram ve Yöntemleri (Uygulama İçin Bir Giriş)**, (çev. A. Karatay, (2. Baskı), Ankara, Nika Yayınevi.
- Thompson, N. (2017). **Kuram ve Uygulamada Sosyal Hizmeti Anlamak**. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Tomanbay, İ. (2002). “1960’lı Yıllardan 2000’li Yıllara Sosyal Hizmet Eğitimi” Ümit Onat (der.) **Sosyal Hizmet Eğitiminde Yeni Yaklaşımlar** içinde, 59-70
- Tomanbay, İ. (2014). **Sosyal Çalışma ve Sosyal Hizmetlerde Önce Kavram**. Ankara: SABEV Yayınları.
- Tomanbay, İ. (2017). **Sosyal Çalışmayı Yapılandırmak: Kavramlar, Oluşum, Nitelik, Uygulama**. (3. baskı) Ankara: SABEV Yayınları.
- Türkmen, B. (2015). **Sosyal Hizmet Tarihi**. İzmir. Erişim adresi: http://www.bekirturkmen.com/dosya/Sosyal_Hizmet_Tarihi.pdf.
- Weber, M. (2012). **Sosyal Bilimlerin Metodolojisi**. İstanbul: Küre Yayınları.
- Zastrow. C. (2016). **Sosyal Hizmete Giriş**. Ankara: Nika Yayınevi.

